

Risk and uncertainty in the context of accounting estimates

Veronika Kňazková

¹ University of Economics in Bratislava
Faculty of Economic Informatics, Department
Of Accountancy and Auditing, 825 35 Bratislava, Slovak Republic
E-mail: veronika.knazkova@euba.sk

Abstract: *Uncertainty is an inseparable part of an entrepreneurial activity. The consequence of uncertainty is that not all items presented in the financial statements can be reliably measured. These items of financial statements can only be estimated, so in the context of the audit, they are referred to as accounting estimates. At present, the financial statements are based on accounting estimates, some of which are fairly straightforward, while others are rather complex. The ever-increasing requirements for measuring and reporting accounting estimates have prompted the audit institutions to review the ISA 540 International Auditing Standard Auditing of accounting estimates, including fair value accounting estimates and related disclosures, which significantly changes the manner in which the statutory auditor estimates accounting estimates and related disclosures. The relevant ISA 540 imposes an obligation on the auditor to focus more on the risks of material misstatement resulting from accounting estimates and to address those risks with more detailed audit evidence.*

Keywords: *risk, uncertainty, accounting estimates, financial statement*

JEL codes: M.42 Auditing

1 Súčasný stav - úvod do problematiky

V súčasnosti sú účtovné závierky založené na účtovných odhadoch, pričom niektoré sú pomerne jednoduché (napr. odpisy dlhodobého hmotného majetku), zatiaľ čo iné sú značne zložité (napr. poisťná zmluva záväzku a očakávaných úverových strát).

V priebehu posledných desaťročí si postupne sa vyvíjajúce systémy finančného vykazovania vyžiadali použitie zložitejších účtovných odhadov predstavujúcich základ pre vykazovanie a oceňovanie alebo uvedenie účtovných odhadov v účtovnej závierke. Napríklad IFRS 9 Finančné nástroje a ostatné štandardy finančného výkazníctva vyžadujú použiť pri oceňovaní účtovných odhadov informácie o budúcnosti vrátane informácií týkajúcich sa ekonomických podmienok pre externú účtovnú jednotku. Hout, J. (2017).

V dôsledku postupne sa vyvíjajúcich rámcov finančného výkazníctva a neustále sa meniaceho podnikateľského prostredia pristupuje Rada pre medzinárodné štandardy pre auditu, uistovacie a súvisiace služby (angl. International Auditing and Assurance Standards Board - ďalej len „Rada IAASB“) k revízii **Medzinárodného audítorského štandardu ISA 540 Audit účtovných odhadov vrátane účtovných odhadov reálnej hodnoty a súvisiace zverejnenia** (angl. International standard on auditing 540 Auditing accounting estimates, including fair value accounting estimates, and related disclosures - ďalej len „ISA 540“). Revidovaný ISA 540 významne mení spôsob, akým štatutárny audítor oceňuje účtovné odhady a súvisiace zverejnenia. Predmetný ISA 540 ukladá audítorom povinnosť sa viac sústrediť na riziká významných nesprávností vyplývajúcich z účtovných odhadov a riešiť tieto riziká s podrobnejšími audítorskými dôkazmi.

Význam revízie predmetného ISA 540 spočíva aj v stanovení princípov, ktorými sa riadi štatutárny audítor pri overovaní účtovnej závierky za účelom vykonania kvalitného auditu. Možno sa domnievať, že práve kvalitne vykonaným auditom možno prispieť k zvýšeniu dôvery používateľov finančných informácií. Kareš, L., Krišková, P., Kňazková, V. (2016).

2 Metodológia a zdrojové údaje

Objektom skúmania predkladaného príspevku sú účtovné odhady v kontexte audítorskej profesie s akcentom na **ISA 540**, ktorý prechádza procesom revízie a novelizácie za účelom dosiahnutia globálnej transparentnosti auditu. Zámerom procesu revízie a novelizácie je zlepšiť kvalitatívne parametre audítorských štandardov. Preto je mojím cieľom objasniť význam a opodstatnenosť štandardu ISA 540 ako súčasť legislatívneho rámca auditu a sukcesívne odhaliť a prezentovať príčiny, ale aj možné dôsledky zdokonalenia predmetného štandardu.

Domnievam sa, že aplikáciou ISA 540 možno prispieť k dosiahnutiu cieľa auditu, ktorým je zvýšiť mieru dôvery používateľov informácii obsiahnutých v účtovnej závierke, že účtovná závierka je vo všetkých významných súvislostiach zostavená v súlade s platným rámcom finančného vykazovania a že verne a pravdivo odráža finančnú situáciu účtovnej jednotky.

Pri spracovaní predmetu zamerania predkladaného príspevku boli využité viaceré metódy vedeckého skúmania. Na úvod som získavala teoretické poznatky k danej problematike. Značnú časť informácii som získala prostredníctvom internetu, ktorý je zdrojom najaktuálnejších a najoriginálnejších informácií o aktuálnom znení audítorských štandardov vydávaných Radou IAASB. Vzhľadom na veľké množstvo informácií týkajúcich sa predmetu môjho skúmania, som pri výbere najpodstatnejších informácií využívala metódu selekcie a abstrakcie s cieľom abstrahovať od nepodstatných informácií.

V oblasti teoretickej analýzy som uplatnila metódy s cieľom objasnenia a prezentovania základných teoretických poznatkov predstavujúcich teoretické východisko riešenia témy predkladaného príspevku. Použila som metódu dedukcie, ktorou rozumieme smerovanie od všeobecných zákonitostí ku konkrétnym záverom, resp. na základe poznania dôvodov vedúcich k zmenám audítorských štandardov možno vyvodiť závery, resp. dôsledky procesov revízie a novelizácie audítorského štandardu ISA 540. Pri vyhodnocovaní a objasňovaní záverov som aplikovala metódu analýzy a syntézy. Metódu analýzy sme uplatnili pri vysvetlení podstaty a významu účtovných odhadov a následne som analyzovala audítorský štandard súvisiaci s účtovnými odhadmi ISA 540 prechádzajúci procesom revízie a novelizácie. Aplikáciou uvedených metód som skúmala predmet predkladaného článku ako celok a následne som sa pokúsila koncipovať závery na základe získaných poznatkov.

3 Výsledky a diskusia

Neodmysliteľnou súčasťou podnikateľskej činnosti je neistota, ktorej dôsledkom je, že nie všetky položky prezentované v účtovnej závierke, možno spoľahlivo oceniť. Tieto položky účtovnej závierky sa dajú iba odhadnúť, preto sa v kontexte auditu označujú ako *účtovné odhady*. Príkladmi účtovných odhadov sú rezervy, opravné položky, odložená daň a iné.

V kontexte Medzinárodného audítorského štandardu ISA 540 sa účtovným odhadom rozumie **„aproximácia peňažnej sumy v prípade, keď chýba presný nástroj na ocenenie. Ide tiež o sumu ocenenú reálnou hodnotou, pri odhadovaní ktorej existuje neistota“**. Kršíková, V., Tkáčová, L. (2012).

Niektoré účtovné odhady sú spojené s relatívne nízkou neistotou pri odhadovaní a môžu viesť k nízkemu riziku významných nesprávností. Avšak, niektoré účtovné odhady môžu byť spojené s relatívne vysokou neistotou pri odhadovaní, najmä ak sú založené na závažných predpokladoch.

Ako príklad možno uviesť:

- *„účtovné odhady týkajúce sa výsledku súdneho sporu,*
- *účtovné odhady reálnej hodnoty derivátových finančných nástrojov, s ktorými sa verejne neobchoduje,*
- *účtovné odhady reálnej hodnoty, pri ktorých sa používa veľmi špeciálny model vyvinutý účtovnou jednotkou, alebo ktoré sú založené na predpokladoch alebo vstupných údajoch, ktoré nie sú zistiteľné na trhu.“* ISA 540. Medzinárodný audítorský

štandard ISA 540 Audit účtovných odhadov vrátane účtovných odhadov reálnej hodnoty a súvisiace zverejnenia. Hout, J. (2017).

Nie všetky položky účtovnej závierky, ktoré sa oceňujú reálnou hodnotou, sú spojené s neistotou pri odhadovaní. Platí to napríklad pre položky účtovnej závierky, pre ktoré existuje aktívny otvorený trh, ktorý je zdrojom informácií o cenách, za ktoré sa obchody realizujú. V takom prípade je existencia zverejnených kurzov najrelevantnejším audítorským dôkazom reálnej hodnoty. IFAC. (2015).

Zaujatosť manažmentu s akcentom na účtovné odhady

Účtovné odhady sú nepresné a výrazne ich môže ovplyvniť úsudok manažmentu. Preto rámce finančného vykazovania vyžadujú neutralitu, resp. nezaujatosť manažmentu, ktorá môže byť neúmyselná alebo úmyselná. Úmyselná je motivovaná cieľom dosiahnuť požadovaný výsledok. Neúmyselná zaujatosť manažmentu je prirodzenou súčasťou subjektívnych rozhodnutí.

Cieľ oceňovania pomocou účtovných odhadov

Cieľom oceňovania pomocou účtovných odhadov je stanoviť výsledok jednej alebo viacerých transakcií, udalostí alebo podmienok vedúcich k potrebe stanoviť účtovný odhad. Pri iných účtovných odhadoch, vrátane mnohých účtovných odhadov reálnej hodnoty, má oceňovanie iný cieľ, vyjadrený ako hodnota aktuálnej transakcie alebo položky účtovnej závierky za podmienok prevládajúcich k dátumu ocenenia (napríklad trhovú cenu konkrétneho typu majetku).

Riziko významnej nesprávnosti účtovných odhadov

Pri posudzovaní rizík významnej nesprávnosti účtovných odhadov sa audítor riadi **Medzinárodným audítorským štandardom ISA 315 Identifikácia a posúdenie rizika významných nesprávností poznaním účtovnej jednotky a jej prostredia** (angl. *International standard on auditing 315 Identifying and assessing the risks of material misstatement through understanding the entity and its environment - ďalej len „ISA 315“*). Rizikom významnej nesprávnosti možno rozumieť riziko, že účtovná závierka obsahuje pred vykonaním auditu významné nesprávnosti. V kontexte predmetného štandardu je povinnosťou audítora vykonať postupy na identifikáciu a posúdenie rizík významnej nesprávnosti v účtovnej závierke. Audítor získava informácie o účtovnej jednotke, jej prostredí vrátane interných kontrol, pričom tieto informácie predstavujú základ na identifikovanie a posúdenie rizík významnej nesprávnosti účtovných odhadov. Aby audítor získal dostatočné informácie, oboznámi sa:

- *s požiadavkami relevantnými pre účtovné odhady vymedzenými platným rámcom finančného vykazovania,*
- *s postupom manažmentu pri identifikácii skutočností vedúcich k potrebe vykázať alebo zverejniť účtovné odhady v účtovnej závierke,*
- *so spôsobom tvorby účtovných odhadov zo strany manažmentu vrátane pochopenia údajov, na ktorých sú odhady založené, metód použitých pri tvorbe účtovných odhadov, relevantných kontrol, skutočnosti, či manažment využil prácu experta, predpokladov z ktorých účtovné odhady vychádzajú, či manažment posúdil vplyv neistoty aj pri svojich odhadoch atď. Manažment musí pri zostavení finančných výkazov zaviesť proces finančného vykazovania na tvorbu účtovných odhadov vrátane primeranej kontroly. IAASB. (2015).*

V kontexte ISA 315 zohľadňuje audítor stupeň neistoty aj pri identifikácii a posúdení rizík významnej nesprávnosti. Mieru neistoty ovplyvňujú faktory ako sú miera, do akej účtovný odhad závidí od úsudku, techniky oceňovania, ktoré môžu znížiť neistotu pri odhadovaní, dostupnosť údajov z externých zdrojov, rozsah, v akom je účtovný odhad založený na zistiteľných alebo nezistiteľných vstupných údajoch. Vo všeobecnosti miera neistoty pri odhadovaní ovplyvňuje náchylnosť odhadu k zaujatosti.

Pri posudzovaní rizík významnej nesprávnosti audítor hodnotí:

- „skutočnú alebo relatívnu výšku účtovného odhadu,
- zaúčtovanú sumu účtovného odhadu,
- skutočnosť, či manažment pri tvorbe účtovného odhadu použil experta,
- výsledok previerky účtovných odhadov za predchádzajúce účtovné obdobie“.

Za predpokladu, že účtovný odhad vedie k vzniku významného rizika, je povinnosťou audítora sa v kontexte ISA 330 Reakcie audítora na posúdené riziká, ods. A4 - A5 oboznámiť s kontrolami účtovnej jednotky vrátane kontrolných činností. Možno sa domnievať, že účinné kontrolné prostredie môže u audítora vyvolať väčšiu dôveru v internú kontrolu a v spoľahlivosť audítorských dôkazov získaných v účtovnej jednotke, na základe ktorých môže vykonať niektoré audítorské postupy v priebehu účtovného obdobia namiesto ich vykonania na konci účtovného obdobia. Audítorovo posúdenie identifikovaných rizík na úrovni tvrdení poskytuje základ na zváženie vhodného audítorského postupu na vypracovanie a vykonanie ďalších postupov. Charakter audítorského postupu poukazuje na jeho účel (t. j. testovanie kontrol alebo substantívny postup) a jeho typ (t. j. preverenie, pozorovanie, získavanie informácií, potvrdzovanie, prepočet a pod.). Charakter audítorských postupov je najdôležitejší pri reakcii na posúdené riziká.

Reakcia na tvorbu účtovných odhadov

Na základe identifikovaných a posúdených rizík významnej nesprávnosti audítor určí:

- či bol manažmentom vhodne uplatnený platný rámec finančného vykazovania relevantného pre účtovné odhady. V tejto súvislosti sa audítor oboznamuje s účtovnou jednotkou a jej prostredím. Uplatnenie požiadaviek platného rámca finančného vykazovania vyžaduje, aby manažment zvážil zmeny prostredia alebo okolností, ktoré vplývajú na účtovnú jednotku. (napríklad: zavedenie aktívneho trhu pre konkrétnu triedu majetku alebo záväzku môže naznačovať, že už nie je vhodné používať na odhad reálnej hodnoty takéhoto majetku alebo záväzku diskontované peňažné toky.
- či boli metódy na stanovenie účtovných odhadov aplikované vhodne a konzistentne, nakoľko svojvoľné zmeny účtovného odhadu môžu viesť k nesprávnostiam v účtovnej závierke prípadne môžu naznačovať možnú zaujatosť manažmentu. Manažment má najčastejšie dôvod na zmenu účtovného odhadu prípadne metódy na tvorbu účtovných odhadov medzi dvoma účtovnými obdobiami na základe zmeny okolností vyžadujúcich si zmenu účtovného odhadu alebo metódy na tvorbu účtovných odhadov. IAASB. (2015).

Pri reakcii na posúdené riziká významných nesprávností:

- rozhodne audítor o tom, či skutočnosti, ktoré nastali do dátumu audítorskej správy, sú zdrojom dostatočných a vhodných audítorských dôkazov pre účtovné odhady. Príkladom udalostí, ktoré môžu byť zdrojom dostatočných a vhodných audítorských dôkazov o účtovnom odhade sú predaj celých zásob nahádzaného výrobku krátko po skončení účtovného obdobia týkajúci sa účtovného odhadu jeho čistej realizačnej hodnoty. Pri niektorých účtovných odhadoch je nepravdepodobné, že by poskytovali audítorské dôkazy. Napríklad, udalosti týkajúce sa niektorých účtovných odhadov sa rozvinú iba v priebehu dlhšieho časového obdobia. Informácie po skončení účtovného obdobia nemusia odzrkadľovať udalosti alebo podmienky relevantné z hľadiska ocenenia účtovného odhadu reálnej hodnoty.
- audítor otestuje spôsob uskutočnenia odhadu so strany manažmentu vrátane aplikovanej metódy oceňovania. Manažment primeraným spôsobom zdôvodní výber metódy oceňovania, ktorá musí byť v kontexte platného rámca finančného vykazovania vhodná vzhľadom na charakter odhadovaného majetku alebo záväzku, podnikateľskú činnosť, odvetvie a prostredie, v ktorom účtovná jednotka pôsobí.
- audítor testuje prevádzkovú činnosť za predpokladu, že existujú kontroly na preverenie a schválenie účtovných odhadov manažmentom a účtovný odhad vychádza z rutinne spracovaných údajov účtovným systémom príslušnej účtovnej jednotky.

Účtovné odhady, vedúce k riziku významnej nesprávnosti, sú podmienené získaním dostatočných a vhodných dôkazov audítorom o tom, či vykázanie, resp. nevykázanie účtovných odhadov zo strany manažmentu v účtovnej závierke, ako aj zvolený oceňovací základ pre účtovné odhady, sú v súlade s platným rámcom finančného vykazovania. Na základe získaných dôkazov audítor zhodnotí, či sú použité odhady primerané a správne.

V Slovenskej republike sa účtovné jednotky zatriedňujú do troch kategórií podľa ich veľkosti, v závislosti od toho potom prezentujú svoju účtovnú závierku a prípadne aj výročnú správu. Ako uvádza Parajka (2016) najmenšie účtovné jednotky, označované ako mikro účtovné jednotky, majú zjednodušené postupy účtovania ako aj inú, podstatne kratšiu a menej detailnú účtovnú závierku. Navzdory tejto skutočnosti sa domnievam, že môže dôjsť k vykázaniu významnej nesprávnosti aj u najmenších, často neauditovaných účtovných účtovných jednotiek.

Audítor získava potvrdenie od manažmentu, že sa použili primerané predpoklady pri tvorbe účtovných odhadov. V závislosti od charakteru, významnosti a miery neistoty pri stanovovaní účtovných odhadov vyhlásenia manažmentu zahŕňajú informácie o primeranosti procesov súvisiacich s oceňovaním vrátane modelov použitých pri oceňovaní, relevantné postupy pre tvorbu účtovných odhadov, úplné a primerané zverejnenia týkajúce sa účtovných odhadov vykazaných v účtovnej závierke.

Na záver audítor zhodnotí a následne zdokumentuje primeranosť účtovných odhadov v účtovnej závierke vedúcich k rizikám významnej nesprávnosti a potenciálne predpoklady zaujatosti manažmentu. Audítor je povinný zahrnúť do audítorskej dokumentácie reakcie na posúdené riziká významných nesprávností v kontexte *ISA 330 - Reakcia audítora na posúdené riziká*:

- „celkové reakcie na posúdené riziká významných nesprávností vzniknutých v dôsledku podvodu na úrovni finančných výkazov a charakter, časové rozvrhnutie a rozsah audítorských postupov, ako aj súvislosť medzi týmito postupmi a posudzovanými rizikami významných nesprávností spôsobených podvodom na úrovni tvrdení,
- výsledky vykonaných audítorských postupov vrátane postupov navrhnutých zmierňovanie prípadne zrušenie rizika obchádzania kontrol zo strany manažmentu“.

Ďalej musí audítor do audítorskej dokumentácie zaradiť oznámenia o podvode poskytnuté manažmentu, osobám povereným spravovaním, regulačným orgánom a iným osobám, ako aj dôvody, na základe ktorých dospel k záveru, že pri danej zákazke neplatí predpoklad o existencii rizika významnej nesprávnosti spôsobenej podvodom v súvislosti s vykazovaním výnosov.

Na záver možno konštatovať, že revidovaný ISA 540:

- zvyšuje požiadavky kladené na postupy vyhodnocovania rizík v oblasti účtovných odhadov, a to sú zložitost', úsudok a neistota odhadu.
- stanovuje oveľa detailnejšie reakcie audítora na zistené riziko významnej nesprávnosti, nakoľko sa od audítora vyžaduje, aby v prípade potreby navrhol a vykonal ďalšie audítorské postupy na získanie dodatočných audítorských dôkazov o záležitostiach týkajúcich sa zložitosti, úsudku audítora alebo neistoty odhadu.
- obsahuje niekoľko kľúčových ustanovení, ktorých cieľom je posilniť profesionálny skepticizmus audítora a zohľadniť potenciál zaujatosti manažmentu vrátane zvýšených požiadaviek pri posudzovaní rizík, získavaní audítorských dôkazov a vyhodnotení získaných audítorských dôkazov.

Záver

Účtovnými odhadmi rozumieme položky účtovnej závierky, ktoré nevieme spoľahlivo oceniť, vieme ich len odhadnúť. Takými položkami sú napríklad rezervy, opravné položky a odložená daň.

Problematikou účtovných odhadov v oblasti auditu sa zaoberá *Medzinárodný audítorský štandard ISA 540 Audit účtovných odhadov vrátane účtovných odhadov reálnej hodnoty a súvisiace zverejnenia*. Predmetný ISA prechádza procesom revízie v snahe zmeniť spôsob, akým štatutárny audítor oceňuje účtovné odhady a súvisiace zverejnenia v kontexte platného rámca finančného vykazovania. Uvedený ISA ukladá audítorom povinnosť sa viac sústrediť na riziká významných nesprávností vyplývajúcich z účtovných odhadov a riešiť tieto riziká na základe získaných podrobnejších audítorských dôkazov.

Globálnou akceptáciou a aplikáciou ISA 540 možno zvýšiť mieru dôvery používateľov finančných informácií prezentovaných v účtovnej závierke v oblasti vykazovania účtovných odhadov.

Literárne zdroje a iné odkazy

- Hout, J. (2017). Your Turn to Weigh In: Proposed Modernization of Accounting Estimates Auditing Standard. Retrieved from: <http://www.ifac.org/global-knowledge-gateway/audit-assurance/discussion/your-turn-weigh-proposed-modernization>
- IAASB. (2015). *Príručka medzinárodných usmernení na kontrolu kvality, audit, preverenie, iné uisťovacie a súvisiace služby, zväzok I. vyd. 2015, (IFAC)*.
- IFAC. (2015). *Handbook of International QualityControl, Auditing, Review, Other.* (Ed. 2015, Vol. I, II and III). New York: IFAC.
- Kareš, L., Krišková, P., Kňažková, V. (2016). *Štandardy IAASB*. Bratislava: Slovenská komora certifikovaných účtovníkov, 204 s.
- Kršíková, V., Tkáčová, L. (2012). Stanovovanie reálnej hodnoty z pohľadu audítora a s ňou súvisiace podvody vyskytujúce sa v účtovnej závierke. In: EDAMBA 2012: proceedings of the [15th] international scientific conference for doctoral students and young researchers : EKONÓM, 2012.
- Parajka, B. (2016). Micro accounting entities in the Slovak Republic - a year after an introduction. *Strategic Management: international Journal of Strategic Management and Decision Support Systems in Strategic Management*, vol.21(3), pp. 43-48.